

Lange termijn ontwikkelingen in houtproductie en houtgebruik

Voordracht tijdens de studiedag „Nederland op eigen houtje”, georganiseerd door de Nederlandse Heide-maatschappij op 29 november 1984.

Er zijn van die realiteiten waar men rekening mee moet houden. Een daarvan is dat de gemiddelde Nederlander het volste besef heeft van het belang dat het bos voor de recreatie heeft en ook geheel doordrongen is van de grote betekenis die bos heeft als milieu voor plant en dier. De realiteit gebiedt ook te erkennen dat die gemiddelde Nederlander zich nauwelijks bewust is van het bos als houtproducent. En soms verzet hij zich zelfs tegen het kappen van bomen. En dan is er ook nog een derde realiteit waarmee men rekening moet houden. In figuur 1 staat diezelfde gemid-

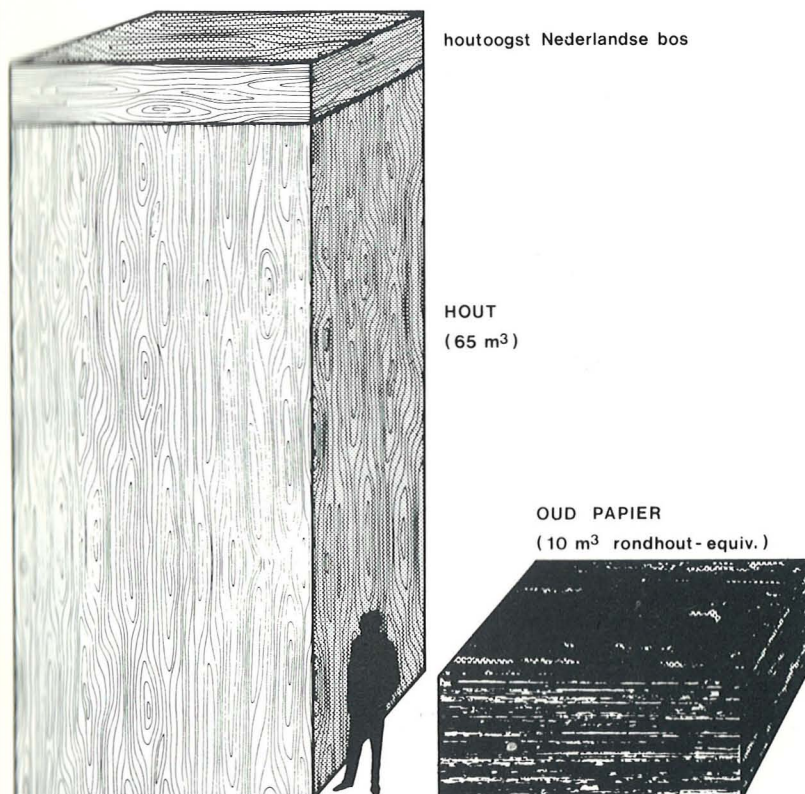
delde Nederlander bij de hoeveelheid hout die hij in zijn leven gebruikt, namelijk 65 m³ massief hout. Een indrukwekkende hoeveelheid. Daarnaast komt nog eens een hoeveelheid hout die hij in de vorm van oud papier consumeert. En het kleine schijfje bovenaan het houtblok geeft aan wat het Nederlandse bos van dat alles hem kan leveren.

Ons land verbruikt per jaar in de vorm van houtprodukten ongeveer 12 miljoen m³ rondhout, maar het Nederlandse bos levert nauwelijks 1 miljoen m³.

Het beeld in de E.G. is in principe hetzelfde; elk land van de E.G. is een netto-importeur van hout en houtprodukten. De E.G. in zijn totaliteit verbruikt aan houtprodukten 200 miljoen m³ rondhout per jaar, maar de houtoogst in de Gemeenschap is maar 40% daarvan. In de afgelopen 20 jaar is de invoer drastisch toegenomen. Dit geldt zowel voor de E.G. als voor Nederland. Het belooft nu enorme bedragen. Nederland voert voor ongeveer 5½ miljard gulden per jaar aan hout en houtprodukten in, tegenover een uitvoer van ruim 2 miljard gulden, een uitvoer die hoofdzakelijk bestaat uit papier en karton. De jaarlijkse invoer van de E.G. belooft een bedrag van tussen de 20 en 24 miljard dollar tegenover een uitvoer van rond 6 miljard. Hout en houtprodukten vormen voor de E.G. na aardolie-producten de belangrijkste importpost.

Het is duidelijk dat het in dit verband van erg groot belang is te weten wat er in de rest van de wereld op het gebied van hout aan de gang is en hoe in dat verband de invoermogelijkheden zich ontwikkelen.

Figuur 1: Het verbruik van hout en houtprodukten door de gemiddelde Nederlander gedurende zijn leven, uitgedrukt in rondhout en oud papier, alsmede de hoeveelheid hout die het Nederlandse bos hem daarvan kan leveren.

Het bos in de wereld

Eerst iets over het wereldbosareaal. Dit is zeer onregelmatig over de wereld verdeeld. De belangrijkste bosgebieden zijn de in het noorden gelegen naaldhoutgordel, de ten zuiden daarvan gelegen gemengde loof/naaldhoutgordel en het tropische regenbos. Daarbij moet worden aangetekend dat die noordelijke bosstreken ongeveer 75% van de wereldexport van hout en houtprodukten verzorgen, de ontwikkelingslanden 17%.

Hout in de wereld

Bijna 50% van het geproduceerde hout in de wereld wordt als brandstof gebruikt en dat vindt voor meer dan 80% plaats in de ontwikkelingslanden.

In tabel 1 is aangegeven hoe de werkhoutproductie in de wereld is verdeeld naar gebieden (werkhout = rondhout excl. brandhout). De cijfers spreken voor zich. Tot veler verbazing wellicht blijkt dat Canada een aanzienlijk lager aandeel in de wereldhoutproductie heeft dan Europa. In Europa overigens blijkt de E.G. nog helemaal niet zo'n raar figuur te slaan. De ontwikkelingslanden zijn, zoals uit de tabel blijkt, zeer sterk in opkomst wat de werkhoutproductie betreft. Er is echter ook nog zoiets als een inwonertal. Daarom is de laatste kolom van deze tabel zo van belang. Daaruit blijkt de florissante positie van Canada en de zelfs in vergelijking met de USA toch veel minder gunstige positie van Europa. Daaruit blijkt echter ook hoe bijzonder laag de productie van werkhout per hoofd van de bevolking in de ontwikkelingslanden is.

Er zijn enkele belangrijke exportgebieden in de wereld en er is een aantal belangrijke netto-importgebieden. Dat kan wisselen naar gelang de aard van het produkt waar het om gaat. Eerst iets over halfabrikaten, dan over de primaire bron, het rondhout.

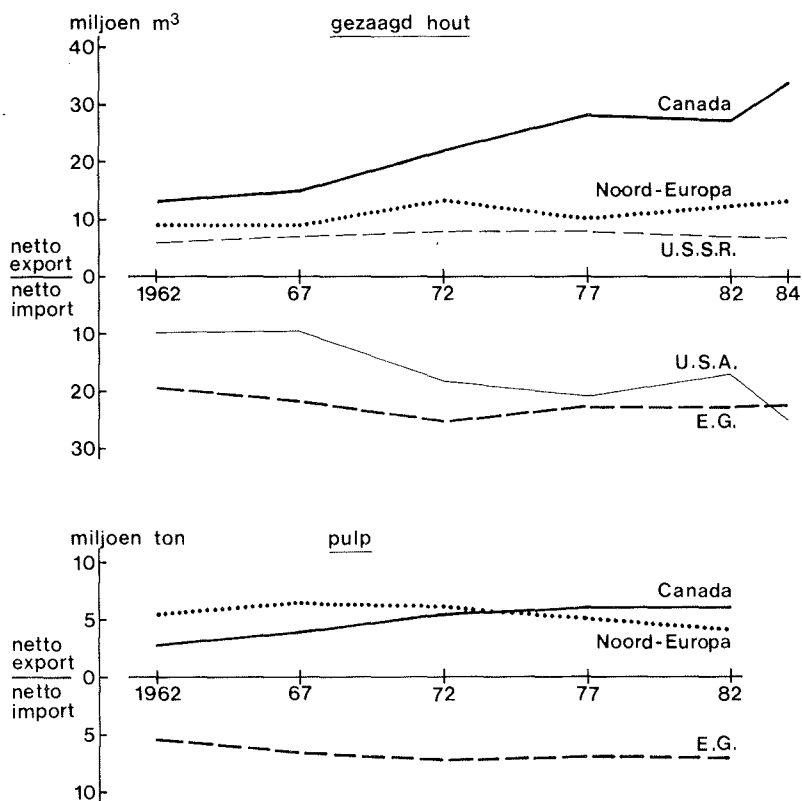
Uit figuur 2 blijkt de grote invloed van Canada als exporteur op de pulp- en de gezaagd-hout markt en de negatieve positie van de E.G. Verder blijkt de afnemende pulpexport van Noord-Europa en de betrekkelijk geringe rol van Rusland als exporteur van deze houtprodukten, een rol die niet toeneemt.

Dan de rondhoutexport en -import (figuur 3). Er zijn enkele belangrijke exportgebieden, namelijk Rusland, de USA en de ontwikkelingslanden. Opvallend is de daling in de export van rondhout sinds de tweede helft van de zeventiger jaren. De belangrijkste importeurs zijn vooral Japan en, waarschijnlijk tot veler verbazing, Noord-Europa.

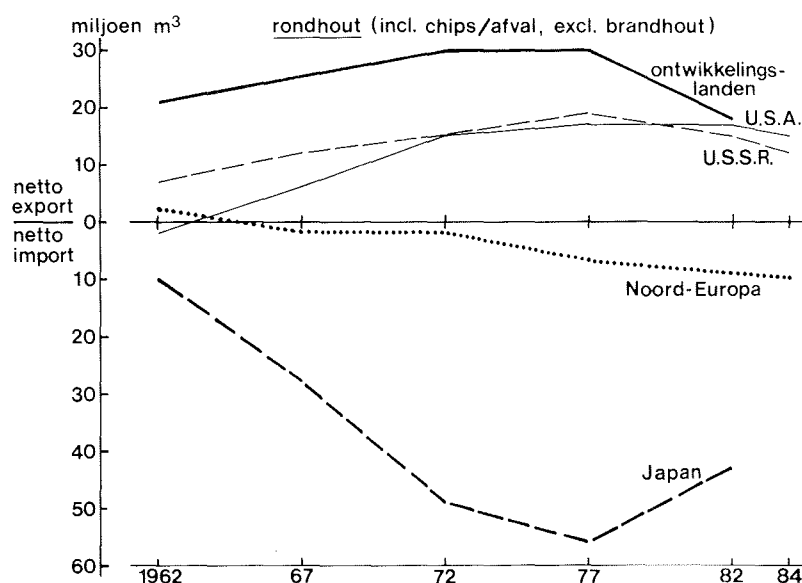
Over de langere termijn-ontwikkelingen bij dat rondhout, de primaire grondstof waarom het draait, zeer globaal het volgende:

Noord-Europa is na Japan de grootste netto-importeur geworden en probeert met man en macht om die import niet verder te doen stijgen. Noord-Europa is echter aan de limiet van zijn houtoogstmogelijkheden. Ruim 40% van de invoer van hout en houtprodukten van Nederland komt uit Noord-Europa.

Rusland stelt op het gebied van de export van hout en houtprodukten relatief steeds minder voor. Het heeft aangekondigd dat het zijn rondhoutexport verder zal inkrimpen. Toename van de houtoogst vindt hoofdzakelijk plaats in het Verre Oosten. Die toename is al jaren nauwelijks voldoende om de stijgende eigen behoefte (vooral papier) te dekken.

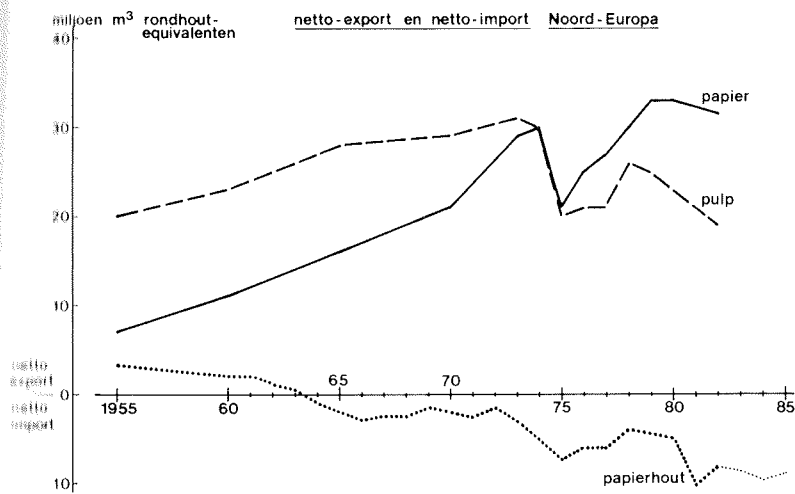
Figuur 2: De netto-uitvoer en netto-invoer van gezaagd hout en pulp van enkele belangrijke export- en importgebieden.

Figuur 3: De netto-uitvoer en netto-invoer van rondhout van enkele belangrijke export- en importgebieden.

Tabel 1. Verdeling (naar gebied) wereld-werkhoutproductie

	gem. 1960-'62	gem. 1980-'82	per inw. 1980-'82
Tot. wereldproductie (× miljoen m³)	1.025	1.400	
Aandeel (%)			
U.S.A.	25	21	0,5
Europa	24	20	0,5
U.S.S.R.	25	19	1,1
Canada	9	11	6,6
Ontwikkelingslanden	10	23	0,07
<hr/>			
Noord-Europa	8	7	
E.G.	6	5	
Rest Europa	10	8	
<hr/>			
Nederland			0,07

Figuur 4: De netto-export en de netto-import van papier, pulp en papierhout van Noord-Europa.

Wat *Canada* betreft: Hier is nog een redelijke opvoering van de oogst mogelijk. Er zijn echter regionale tekorten en de Canadezen verwachten zelf dat het land rond of kort na de eeuwwisseling geconfronteerd zal worden met nationale problemen bij de houtvoorziening. De *ontwikkelingslanden* zullen hun hout en houtprodukten steeds meer zelf nodig hebben, wat toenemend gepaard zal gaan met exportverboden.

Exportlanden gaan meer zelf verwerken

Er is in de belangrijke exportlanden een ontwikkeling aan de gang die van grote betekenis is voor de toekomstige voorziening van importgebieden met hout en half-fabrikaten. Een typisch voorbeeld is Noord-Europa. Figuur 4 laat iets zien van de netto-import en -export van drie opeenvolgende fases, namelijk papierhout, de daaruit gemaakte pulp en het daaruit weer gemaakte papier. De grafiek toont heel duidelijk hoe vanaf het begin van de zestiger jaren de Noord-Europese landen (Zweden, Finland en Noorwegen) *papierhout* netto zijn gaan invoeren en dat die hoeveelheid nu al bijna 10 miljoen m³ per jaar belooft. Tevens blijkt dat de netto *pulp*uitvoer in het begin nog vrij sterk steeg, na 1965 minder, maar na 1972 à 1973 afnam; tegelijkertijd echter is de *papier*uitvoer blijven stijgen. Welnu, als men niet voldoende hout heeft om ten behoeve van de opvoering van papierexport méér pulp te gaan maken, zal men de voorheen geëxporteerde pulp ten dele zelf moeten gaan gebruiken. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat deze ontwikkeling beperkt blijft tot Noord-Europa of tot papierhout en pulp: Men ziet hem ook in andere exportgebieden optreden. Dit kan zelfs gepaard gaan met het verbieden van de export van

rondhout, zoals in Maleisië, Indonesië en sinds vorig jaar ook in Portugal. Men zal begrijpen dat deze ontwikkeling een wezenlijke bedreiging inhoudt voor de grondstoffenvoorziening van belangrijke invoergebieden.

De houtvoorziening van de ontwikkelingslanden

Ik kom nu op een essentieel probleem, de voorziening van de ontwikkelingslanden met hout als grondstof. In tabel 2 staan wat cijfers over het belangrijkste deel van de geïndustrialiseerde wereld en cijfers over de ontwikkelingslanden. Het zijn een paar simpele cijfers maar ze schetsen een ernstig probleem. De bevolkingsaantallen: Het drievoudige in de ontwikkelingswereld. De hoeveelheid bos per inwoner: De helft in de ontwikkelingswereld en dat wordt snel nog minder. De tabel geeft ook het houtverbruik per inwoner en dan blijkt dat de inwoner van de ontwikkelingslanden nog geen 7% verbruikt van wat wij in de geïndustrialiseerde wereld aan werkhout, dus aan houtprodukten gebruiken! Het gaat om zulke immense verschillen dat het uitgesloten is dat deze landen op ons huidige verbruiksniveau komen. Maar reeds een geringe verhoging zal enorme hoeveelheden hout vragen. Dat betekent invoer, maar vooral eigen produktie. En dat vraagt weer bospolitiek, bosbeheer, en veel geld. Ik kom er in mijn conclusies op terug. Als men bedenkt dat voor de ontwikkeling van een land het gebruik van hout, vooral van produkten als papier en gezaagd hout, van essentiële betekenis is begrijpt U waarom ik hier van een ernstig probleem spreek.

Overigens blijkt uit de tabel hoezeer China en India, samen met meer dan de helft van de bevolking van alle ontwikkelingslanden, een nog veel ernstiger beeld vertonen dan die landen in hun totaliteit.

Conclusies

1. **De houtoogst in de wereld nadert steeds dichterbij de grenzen van wat maximaal gekapt kan worden** zonder dat de toekomstige productiecapaciteit van het bos wordt aangetast. De jaarlijkse groei van het wereldverbruik is 1,2% voor gezaagd hout, 2,7% voor plaatmaterialen en 3,7% voor papier. Daarin kan het bos op den duur niet voorzien. Dan zullen zich via de prijs nieuwe evenwichten tussen vraag en aanbod instellen. Maar deze evenwichten zullen, volgens Amerikaanse onderzoeken, zich op een niveau van vraag en aanbod instellen dat ongunstige sociale, economische en ecologische gevolgen heeft.
2. **Houtgebrek in de ontwikkelingslanden zal in toenemende mate worden ervaren als het ernstigste probleem van de wereldhoutmarkt.** De achterstand van de ontwikkelingslanden in het verbruik van houtprodukten is ontstellend groot en groeit nog steeds. Ontwikkelingshulp moet meer worden

Tabel 2. Bos en hout in ontwikkelde en in ontwikkelingslanden

	Bevolking	Hectaren bos per 1.000 inw.	Houtverbruik per 1.000 inw. (m ³)	
			werkhout	brandhout
Noord-Amerika	1,1 miljard	1.600	1.100	130
Europa				
U.S.S.R.				
Japan	3,1 miljard	800	70	450
Ontwikkelingslanden				
waarvan	1,6 miljard	100	45	210
China				
India				

gericht op een goed, economisch bosbeheer en de aanleg van nieuwe produktieve bossen.

3. **De wereldhoutmarkt zal steeds meer een overspannen karakter krijgen.** De behoefte van de ontwikkelingslanden maar ook die van een aantal reeds nu belangrijke importgebieden aan invoer van hout en halffabrikaten zal toenemen. Anderzijds zullen de mogelijkheden tot de invoer van rondhout en, in tweede instantie, van halffabrikaten afnemen, een ontwikkeling die in volle gang is.
4. Nog meer dan bij olie wordt **de export van hout en daaruit vervaardigde halffabrikaten gedomineerd door slechts enkele landen of gebieden** in de wereld. Deze situatie zal zich verder toespitsen. Dit vraagt een voortdurende analyse van bospolitiek, houtmarkt en houtmarktbeleid in die landen en gebieden.
5. **Als gevolg van toenemende verwerking in eigen land maar ook als gevolg van politieke beslissingen wordt de export van rondhout toenemend onmogelijk gemaakt.** Dit gebeurt via uitvoerverboden of door, voorzover het overheids hout betreft, toebedeling aan de nationale industrie. Voorbeelden van het eerste zijn Indonesië, Maleisië en Portugal; voorbeelden van het tweede Canada en Rusland. Dit treedt ook op of zal gaan optreden bij halffabrikaten. De opvatting dat men voldoende rondhout of halffabrikaten krijgt als men maar voldoende betaalt, is dan ook niet algemeen geldig.
6. **In de komende decennia zal de reële prijs voor rondhout franco fabriek stijgen, naar alle waarschijnlijkheid aanzienlijk.** De mate waarin en de snelheid waarmee dit in West-Europa zal gebeuren worden sterk bepaald door het voor de wereldhoutmarkt zo belangrijke Canada waar de overheid nu nog een houtvoorzieningsbeleid voert dat sterk prijsdrukkend werkt.
7. Naarmate hout een schaarser artikel wordt en, onder normale marktverhoudingen, zijn prijs hoger, doet zich de **behoefte aan vervangingsprodukten** voelen. Daarbij past dan wel de opmerking dat de grondstof hout in immens grote hoeveelheden wordt verbruikt. Substantiële vervanging door andere grondstoffen legt op de markten daarvan zo'n beslag dat dit ze aanzienlijk duurder zal maken. Ter illustratie: Jaarlijks gebruikt de wereld aan houtprodukten 500 à 700 miljoen ton droge stof. De totale wereldproduktie van kunststoffen is nog geen 50 miljoen ton, dus nog geen 10% daarvan.
8. Onder druk van toenemende schaarste aan rondhout en stijgende prijzen daarvan zal de toekomstige houtverwerking in toenemende mate worden gekenmerkt door:
 - a. Het stellen van **lagere eisen aan houtsoort en kwaliteit** (kwantiteit wordt belangrijker dan kwaliteit!) en het vervagen van de eisen die de verschillende gebruikersgroepen stellen.
 - b. Het **verhogen van de produktiviteit van de houtverwerking** en daarmee het maximaal benutten van het beschikbaar komend afval.
 - c. Het op gang komen van de **recyclage van hout** (het verwerken van „oud hout“).
 - d. Het nog meer inzetten van **oud papier** al zijn daarvoor de grenzen, althans in bepaalde landen, in zicht.
 - e. Het ontwikkelen van **steeds meer mogelijkheden om hout in de vorm van chips en vezels te gebruiken** teneinde de hele boom te kunnen benutten en een mix van houtsoorten te kunnen gebruiken. Dit proces zal op langere termijn leiden tot het verder verdringen van gezaagd hout en triplex.

9. Periodiek hebben **rampen van meer dan lokale en zelfs internationale omvang de bossen geteisterd**, vaak door het klimaat veroorzaakt. Dat zal zo blijven. Tot dusverre zijn de gevolgen voor de houtmarkt steeds zeer tijdelijk en relatief gering geweest. Welnu, in verband met de „zure-regen-problematiek” wordt nu al bij voorbaat een veel drastischer en langdurig effect voorspeld. Er wordt zelfs gesproken over massale ontbossingen. Dit is op zijn minst voorbarig en door zijn paniekeffecten niet ongevaarlijk. De oorzaken van de huidige gezondheidsproblemen in het West-Europese bos zijn in vakkringen omstreden, al wordt in politiek en publiciteit aandacht aan de luchtverontreiniging gegeven. Het is beter eerst de conclusies van het op veel paatsen nu lopende onderzoek af te wachten. Dat laat overigens onverlet dat luchtverontreiniging op zich maatregelen vraagt.
10. **De ontwikkelingen op het gebied van houtproduktie en houtvoorziening in de wereld vragen een lange-termijn-strategie waarbij de overheden een leidende rol dienen te spelen.** Daarvoor zijn de volgende redenen aan te voeren:
 - a. Hout is een van de belangrijkste grondstoffen waarover de mens beschikt. Hout is daarom van grote maatschappelijke betekenis.
 - b. Noodzakelijke ontwikkelingen in de bosbouw en daarmee in de houtproduktiecapaciteit moeten vele decennia tevoren worden geïnitieerd en dat ligt buiten het gezichtsveld van het bedrijfsleven. Dit is gericht op investeren en ondernemen op veel kortere termijn.
 - c. De voorziening met de grondstof hout wordt geheel bepaald door bospolitiek en boseconomie, die op hun beurt sterk door het overheidsbeleid worden beïnvloed.
 - d. De wereldhoutmarkt wordt toenemend gedomineerd door enkele gebieden waar de overheid grote invloed heeft op houtproduktie en houtmarkt. En dat vraagt de aandacht van de overheid in invoergebieden.
 - e. De mogelijkheden tot de noodzakelijke uitbreiding van het bosareaal worden sterk beïnvloed door het landbouwbeleid van de overheid en haar planologisch beleid. Daarmee is tevens gezegd dat coördinatie van houtproduktiebeleid en landbouwstructuurbeleid in tal van landen een noodzaak is.
11. **Opvoering van de wereldhoutproduktie is een absolute noodzaak. Het is een verkeerde politiek om de verantwoordelijkheid daarvoor bij andere landen te leggen.** Mede gezien de enorme achterstand van de ontwikkelingslanden in houtgebruik zal ieder ontwikkeld land zich moeten afvragen in hoeverre het zich kan permitteren om **niet** aan een verhoging van die produktie mee te doen. In dit kader past geen starheid t.a.v. de samenstelling en de bestemming van het bos. Ik wil er dit mee zeggen: Men moet waken voor een dusdanig bosbouwbeleid dat situaties worden geschapen die voor lange tijd houtproduktie onmogelijk maken.

Ik hoop dat ik duidelijk heb gemaakt dat er iets moet gebeuren om niet vast te lopen met de voorziening met voldoende hout en houtprodukten, ook en vooral in de ontwikkelingslanden. Ik hoop dat ik ook enigermate heb kunnen duidelijk maken wat er moet gebeuren. Een oud Chinees spreekwoord zegt terecht: „Men moet een put graven voordat men dorst heeft”!

Ir. H. A. van der Meiden